

FELIX PYAT BEZOEKT GENT, 1836

Uit: *Une tournée en Flandre*
(*Revue de Paris*, 1836)

Vertaald en geannoteerd door Herbert De Vleeschouwer

Félix Pyat (1810-1889, afb. 1), Frans journalist, toneelacteur en politiek activist, hevig tegenstander van koningschap en keizerrijk, zeker van de latere Napoleon III, tot twee keer toe verbannen uit zijn land, brengt in onderstaand vertaald artikel uit het begin van zijn carrière (1836) een beschrijving van vooral de Gentse kunstverzamelingen in privébezit. De lofbetuigingen aan Gent en ons landje laten we ons - uiteraard - welgevalen. Idem de verandering van nationaliteit bij Rembrandt. De overdreven lofuitingen en de gezwollen taal nemen we op de koop toe.

Afb. 1. Portret van Felix Pyat (internet).

Met de Barge naar Gent

De kanalen zijn de straten van België! Die avond, in Brugge, legden we ons in bed in de Barge, en de volgende morgen na 15 mijl slaap, werden we wakker in Gent, de Vlaamse stad bij uitstek.

Grond verzadigd aan kunst en vrijheid

Het centrum, de liefde voor de kunst, de verenigingsgeest, de Belgische waarden, stralen in hun volle glorie in de vaderstad van Artevelde (1). Met zijn schepenen en zijn Stadhuis, zijn Belfort en zijn burgerwacht, zijn gemeentelijke vrijheden en zijn populair Groot Kanon, schijnt Gent nog steeds die grote gemeenschap, die in de veertiende eeuw aanvallen van vorsten trotseerde. Met zijn antiquiteiten, zijn collecties, zijn monumenten, lijkt het een stad van het verleden, bewaard met zijn lokale teint, als een immens museum voor artiesten en geleerden.

Door de dubbele behoefte aan kunst en onafhankelijkheid, inherent aan de Vlamingen, heeft elke provincie zijn kunstgalerij, elke stad zijn collectie. Elke burger kan ‘zijn’ Louvre bezoeken als een koning. De kerken zijn musea. We troffen tot in een hospitaal schatten aan, die bij ons in het Paleis staan. De arme rust uit voor een God van Rubens zoals een rijke bij ons zijn geest verheldert voor een aap van Decamps. De schilders zijn er populair, zoals bij ons de slechte schrijvers. Rembrandt dwaalt door de straten, zoals Paul de Kock (2) in Parijs. Heeft er ooit in Parijs een volksmens gezegd tegen een buitenlander – ga vanavond naar het Frans Theater, ze spelen Corneille? Wel in Gent zal iemand uit het volk u zeggen: “Ga in dat klooster, u zult er een Van Dijk vinden, in dat kunstkabinet een Terburg (3)”. Het is als de Venetiaanse gondelier die zijn passagiers op de poëzie van Ariosto en Tasso (4) vergast.

Zoals Italië, is België het slagveld van Europa geweest, het militaire trefpunt van Noord en Zuid, de arena waar alle naties, van Spanjaarden, Engelsen, Duitsers, Fransen, met hun legers de wereldorde kwamen bedisselen. Altijd de prijsbuit, altijd verdeeld als een prooi voor de sterksten, had België geen nationaliteit, vertrekkend van de taal. Maar niets gaat verloren, alles wordt omgezet hier. Het patriotisme, dood in Vlaanderen, bracht de burgerzin voort. Het volk houdt van zijn stad met alle liefde die het zou hebben voor zijn land.

Daarenboven, was het nodig dat dit volk, in verdeeldheid gebracht door de overwinnaars en van taal veranderend zoals van vaderland, een andere gemeenschappelijke eigenschap vond, te midden van zijn vele overwinnaars.

Deze eigenschap, dit vrijmetselaarsteken (5), werd de kunst. Het schilderen werd de taal van het volk, de schilderijen zijn boeken, de tekenaars zijn dichters. Het schilderen redde de Vlaamse individualiteit en behoudt ze in de grote Europese familie.

Hier moeten we publiekelijk onze erkentelijkheid betuigen aan François Huet, geleerde ondanks zijn jeugdigheid, Fransman en professor, die de Universiteit van Parijs zich heeft laten ontnemen ten voordele van België. Ook aan Auguste Voisin, de trouwe historicus van de gotische architectuur van zijn land. Beiden hebben ze ons geleid door het labyrint van musea, kerken, collecties en publieke instanties die van Gent de echte hoofdstad van Vlaanderen maken.

Met zulke gidsen, stoten we bij elke stap in dit land, op onweerlegbaar bewijzen van de passie voor kunst, en de verenigingszin, zo inherent aan het Belgisch karakter als de gele (sic) haarkleur. Het was een gemeenschap van geboren artiesten, dichters, schilders, beeldhouwers, architecten. Een illuster gezelschap dat we graag zich zouden zien creëren in Parijs, en dat alleen bestaat in Vlaanderen. In hun clublokalen vonden we biljarttafels en bibliotheken zonder wachters, tafels uitgerust voor alle gezelschapsspelen, pupiters beladen met alle kranten van de wereld. Daar konden we genieten van het concert of het bal, een academische wandeling door het groen starten, of de Vlaamse pijp roken bij de kolenpan. Om van al deze genoegens zonder limiet te mogen gebruik maken, moet elk lid slechts twintig franc per jaar betalen, en dan had hij nog het recht twee of drie externe vrienden mee te brengen.

Het was in het atheneum dat we de gerenommeerde artiesten van het moderne Vlaanderen ontmoetten: Wappers (6), de schilder van de septemberrevolutie, en Geefs (7) die een mausoleum ontwierp voor de Merode en die het van slechte bakker tot goede kunstenaar bracht.

Brand in de kathedraal, redding van het Lam Gods retabel

Vanaf hier ging het naar Sint Baafs... Er volgt een gedetailleerde beschrijving van de Sint Baafs kathedraal en het Lam Gods die hier niet overgenomen wordt, omdat het net zo goed elders kan worden gevonden. Wel interessant is het einde van het relaas over brand in de kathedraal, al is het maar om wat er ondertussen met de Notre Dame in Parijs gebeurd is.

Gent riskeerde, in 1822, een onschatbare kunstschat te verliezen, door de onachtzaamheid van enkele loodgieters die het dak van de Sint-Baafs repaardeerden. Tijdens het werk, brak er vuur uit op de zolders van de Sint-Baafs.

Snel likten de vlammen, met duizend tongen door de wind in de richting van het Lamretabel. Tevergeefs trachtten de brandweerlieden de Hydra te stoppen. De hele bevolking zag met schrik dat het water, onmachtig tegen de wind, de brand niet zou kunnen doven, voor het zijn prooi had verslonden. De warmte van het vuur had het lood in de luchtbogen veranderd in een regen van gloeiende gensters die neerdaalden op de plavuizen. Dan volgden ook de brandende steunbalken, die de gaten vergrootten, en een lawine van stenen en vuur veroorzaakten. Maar toen zag men vanuit de menigte mannen doorheen de aswolken binnendringen tot in de kapel om daar, in een regen van plaaster, gesmolten zilver en lood, heldhaftig de heilige polyptiek van de vlammen te redden.

Bij een antiquair

Na het bezoek aan Sint Baafs gingen we binnen bij een antiquair die een vijftiende-eeuwse pronkkamer samengesteld had. We verwachtten ons eraan te midden van dit verleden, een grijsaard met een fluwelen kalotje op aan te treffen, gekleed in een lange tuniek, met een gezicht, geel zoals bij een oude dressoir, een heerschap in harmonie met zijn eigendom. Niets daarvan. De antiquair was een jonge man, fris en blond, in zwarte kledij en een kniebroek. Hij heette ons niet welkom als meesters of heren, maar ontving ons met de gratie van een geheel moderne beleefdheid. Hij nodigde ons uit zijn vijftiende-eeuwse kamer te bewonderen. Daarbij konden we nog een kijkje nemen in zijn magnifieke verzameling vaatwerk uit alle eeuwen, waar de Etruskische vazen te midden deze van Palissy (1510-1590) stonden, Venetiaans werk naast amforen uit Herculaneum. Dat was nog niet alles, van de zolder tot de kelder van dit waardevolle huis, was elk binnenvenster voorzien van gotische brandglasramen, die - nog merkwaardiger - de geschiedenis van de glasschilderkunst verhalen. M. de Rothschild bood tevergeefs tweehonderdduizend francs voor deze collectie. De eigenaar is nochtans niet rijk, maar hij verkiest de kunst boven de centen. Na ons zijn schitterend bezit getoond te hebben, vroeg hij van ons geen andere tegemoetkoming dan onze namen neer te schrijven in het register, het groot bezoekersboek, helemaal zwart van de handtekeningen.

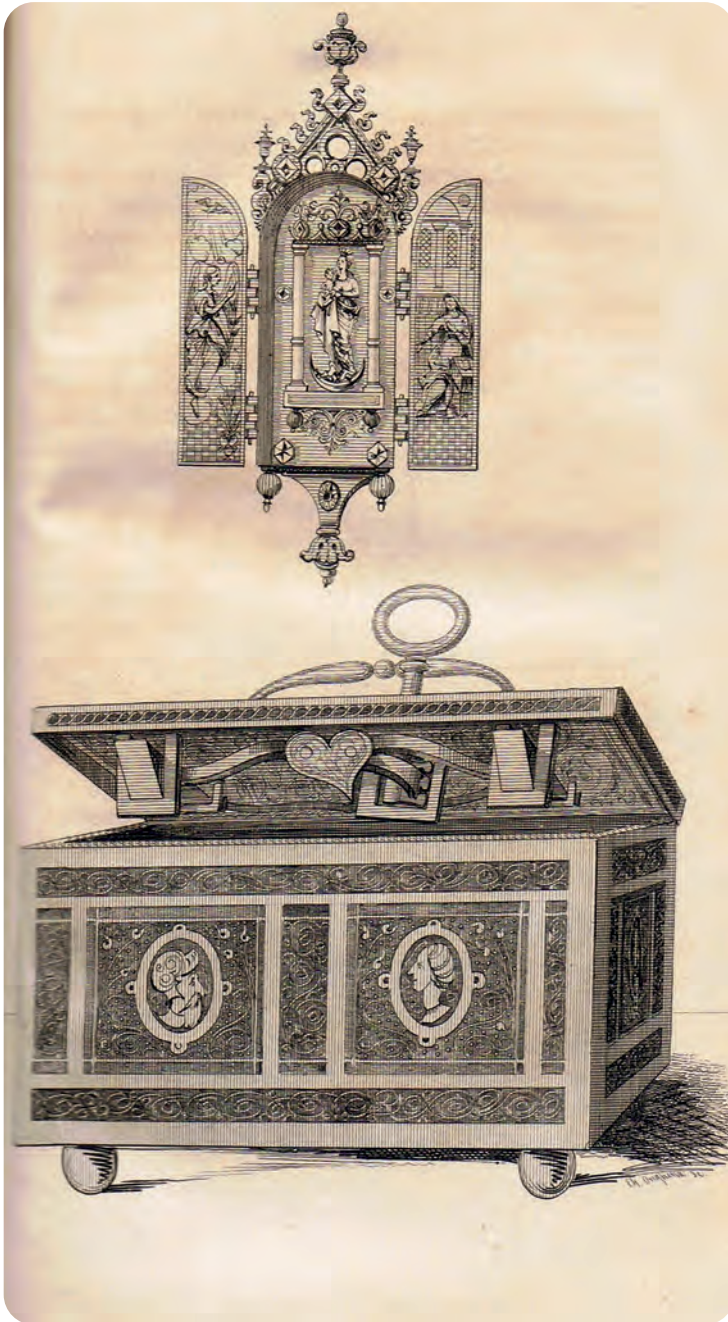
Collectie Schamp

We bezochten daarna M. Schamp (afb. 2), die een galerij waarlijk koninklijke schilderijen bezit... (*Volgt een beschrijving van onder meer de 'Val van de opstandige Engelen' van Rubens*). Maar het mooiste van zijn galerij is een schets die ik weet niet meer welke heilige voorstelt die Attila laat aanhouden in een kerk in Rome. Weet u welke hoofden de schilder durfde geven aan de

heilige man en de barbaarse koning? En dat nog wel in de zeventiende eeuw, tijd van religieuze intolerantie, toen men de ketters verbrandde? Rubens heeft toen het hoofd van Luther op de schouders van zijn heilige gezet. De helper van de heilige is Calvijn zelve. De barbaarse koning, dat is, trek na trek, het hoofd van de keizer die Luther vervolgde. De officieren van Atila vertonen de trekken van de keizerlijke raadgevers, die de katholieke inquisiteurs aanstelden tegen de protestanten. Het Romeinse volk, dat vol schrik de arrestatie van de heilige bekijkt, is samengesteld uit de schilders en wetenschappers uit de tijd van de reformatie. We herkennen Michelangelo, Veronese, Erasmus, Jordaans en dan ook Rubens zelf.

Afb. 2. Geveltekening bij de bouwaanvraag (arch. Bernard de Wilde) van het 'Hotel Schamp in de Veldstraat, aanvankelijk dubbelhuis (Stadsarchief, Zwarte Doos).

Afb. 3. Illustraties bij het artikel over de collectie Regnaut van Jules de Saint-Genois in *Messenger des Sciences historiques et des Arts* (1838). Ze worden er omschreven als: (onder) 'petit coffre en fer, remarquable par sa forme et son antiquité'; (boven) klein kapelletje in zilverwerk, 'qui est d'un travail fort délicat. Ongetwijfeld dienende als reisaltaartje voor een of andere prelaat'.

Ere aan de filosofie en de moed van de artiest die, te midden van de triomf van het katholicisme, geen schrik heeft partij te kiezen voor de slachtoffers. De moed die hij had om de geestesgesteldheid van martelaren uit te drukken, om aan Luther, vervolgd in de zestiende eeuw, een aureool te geven zoals aan de heiligen vervolgd in het Romeinse Rijk.

Collectie Regnaut

Deze verzameling Regnaut (afb. 3) bevat onder meer alle mondstukken en alle knopen van Franse uniformen. De eigenaar betaalde 500 francs voor het eerste stuk van tien frank met de beeltenis van Henri V. Regnaut is een fantastische natuur. Hij bezit een rijke bibliotheek handschriften, Indische en Chinese objecten en Vlaamse medailles. Als hij ergens een historische plaat wist die niet in zijn collectie zat, kende hij geen rust vooraleer hij die verworven had. Bij hem vinden we een collectie Franse uniformen, alle witte, groene en drie-kleurige kokardes, Frygische mutsen, lelies, allerhande ordetekens en decoraties, vanaf het kruis van de Heilige Lodewijk tot het kruis van de Juli Revolutie, samen met een verzameling van alle vroegere en huidige muntstukken. Deze man had ook een verzameling waaiers van door de eeuwen heen. ...Onze gewoonten, oorlogen revoluties, modes zijn exact verteld van dag tot dag in dit uitzonderlijk boek van waaiers. (...).

Regnaut riskeerde zijn leven voor een knoop (zie echter noot 8). Twee dagen na Waterloo, was hij op het slagveld, met het risico van aan de Engelse bajonetten gegeren te worden, om de warme lichamen te schudden en met heroïsche moed de regimentsnummers te zoeken die nog in zijn collectie ontbraken. Omdat we in extase raakten over de hoeveelheid van dit originele oeuvre, riep de consciëntieuze amateur “Stop, het ontbreekt mij nog aan de recentste knoop van jullie Afrikajagers”. Als de minister van Oorlog iemand gelukkig wil maken en eeuwige dankbaarheid wil verdienen, raden wij hem aan de bewuste knoop toe te sturen aan M. Regnaut, in de Mageleinstraat, Gent.

Hotel d’Hane-Steenhuysse

De heren d’Hane - Steenhuysse openden de deuren van hun hotel particulier in de Veldstraat, dat een medaillekabinet van alle koningen bevat, van Nabuchodonosor I (9) tot Louis-Philippe (10), van alle pausen, sinds Sint-Petrus tot de huidige Heilige Vader, Spaanse en Vlaamse schilders en gegraveerde portretten, waarbij de lijnen de geschiedenis verhalen van de afgebeelde personages. Een afbeelding van het lichaam van Christus was samengesteld uit teksten uit de vier evangeliën. Men moet het oog van een antiquair hebben om deze anna-

Afb. 4. De grote centrale zaal in het Hotel d'Hane, Veldstraat.

len te lezen, deze microscopische avonturen. Over deze heel aparte kunst van de micrografie: zie beschrijving hierna.

De heren d'Hane (afb. 4 en 5) die de gastheren waren van Lodewijk XVIII in Gent, een koning en zijn hof herbergden gedurende drie volledige maanden, toonden ons het waarlijk koninklijk appartement dat ze aan de verbannen vorst leenden. Te midden van de marmeren kolommen, de vergulde lambriseringen, de meesterwerken van de schilderkunst, kon Lodewijk XVIII dromen van de Tuilerieën en zich nog koning wanen. De heren d'Hane, die een geheel Franse geest hebben, vertelden ons hoe ze, na een onderkomen gegeven te hebben aan de koninklijke familie, er al snel vier (11) te gast kregen. Hoe ze zelf niet meer mochten wonen in hun eigen huis, eens ze aan Lodewijk XVIII een onderkomen gegeven hadden. Hoe de wachtposten hun toeschreeuwden: "On n'entre pas!" Hoe ook de lijfwachten, de kamerheren en ander leden van het hof, niet vertrouwd met het Vlaamse bier, al de Franse wijn die ze konden vinden in de kelders van de eigenaar, uitgedronken hadden.

De familie d'Hane had de koning van Frankrijk en zijn hof gevoed, gelogeerd en geëntertand gedurende honderd dagen. Enkel Vlamingen zijn in staat tot

Afb. 5. Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuysse die samen met zijn familie de koninklijke Franse logés, volgens Pyat lastig en ondankbaar, alle eer moest bewijzen.

een dergelijke gastvrijheid. Bij wijze van dank, zei de oudste M. d'Hane, wou Lodewijk XVIII, tijdens zijn verblijf dat onze hele familie een erehaag vormde als hij zijn appartement uitkwam. Hij glimlachte dan koninklijk naar ons en vond dat daarmee aan zijn schuld voldaan was. Na Waterloo, toen hij voor de tweede keer terug aan de macht kwam, stuurde de koning van Frankrijk ons een gouden servies met zijn insigne en een handgeschreven dankbrief. Zonder Waterloo hadden de heren d'Hane enkel de koninklijke glimlachjes mogen ontvangen.

Dit gaat nog door met het verslag van de koninklijke eet- en drinkfestijnen waar iedereen dronken lag te slapen. De hoveling Chateaubriand vertaalde dit leventje in poëtische volzinnen, waarin te lezen staat hoe de soeverein ('Louis-die-zwiet', volgens de Gentenaars) dag en nacht doorwerkte met zijn ministers voor het heil van Frankrijk en de vrede in de wereld.

Het verhaal van Pyat wordt afgesloten met een lofzang op de Belgische natie, waarin we mogen lezen dat Brussel een Franse stad is. Aanleiding om dit te beweren was een verijdelde aanval van enkele Brusselse heethoofden op een kunsttekenaar (een spion van Willem I?). Dat kon helemaal niet Vlaams zijn, maar getuigde van een typische Parijse onwetendheid...althans volgens Pyat. Over de hier besproken huizen in de Veldstaat verscheen een zeer informatieve tekst: Baillieuil, B, Daem, M. 1985, In Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, deel 39, p. 173-201.

Noten

- 1 Pyat aanziet de makelaar Jacob van Artevelde als brouwer, een in die tijd algemeen verspreide misvatting. Die was te wijten aan de toen gebruikelijke term herbergier, die duidde op de gewoonte belangrijke handelscontactpersonen te herbergen in de grote huizen van dergelijke rijke handelaars. Die woningen werden in de late middeleeuwen aangeduid als 'herbergen'. Later gebruikte men dezelfde term, maar dan in het Frans: 'hotel' (particulier), zoals Hotel d'Hane Steenhuyse.
- 2 Paul De Kock (1793-1871) was een populaire romantische Franse veelschrijver van zo'n 200 drama's en kluchten, met daarbij nog zangstukken en muziek.
- 3 Vermoedelijk Gerard ten Borch (1617-1681) of Hendrik Terbruggen (1588-1629)
- 4 Ariosto en Tasso zijn Italiaanse renaissance dichters met uitgesproken fantastische bevolgenheid.
- 5 Felix Pyat werd in 1844 lid van een Parijse loge.
- 6 Gustaaf Wappers 1803-1874 was een romantische historie-, genre- en portretschilder die in navolging van 'la liberte guidant le peuple' van Delacroix', de 'septemberdagen van de Belgische revolutie van 1830' schilderde. Het hangt in het Museum voor Oude Kunst in Brussel.
- 7 Guillaume Geefs (1805-1883) is inderdaad een beeldhouwer die het monument op het Martelarenplein en het mausoleum van Frederic de Merode in de Sint-Goedele te Brussel maakte en ook het beeld van Leopold I op de Congreskolom.
- 8 Jules de Saint-Genois (toenmalig hoofd van de Gentse universiteitsbibliotheek) lijst ook andere kunstkabinetten op die kunnen bezocht worden en hij is, net als Felix Pyat, vol lof over de kennis en gastvrijheid van de eigenaars. Saint-Genois en de collectionneur Regnaut zelve waarschijnlijk ook, namen aanstoot aan de tekst van Pyat. Saint-Genois liet een omstandige correctie verschijnen 'Notice sur le cabinet d'Eugene Regnaut á Gand', in *Le Messager des Sciences et Arts*, 1838. Hierbij beschrijft hij over vijf pagina's in detail de waardevolle collectie Regnaut, als voorbeeld van orde, symmetrie en smaak, bevattende

medailles vanaf de 13de eeuw, en muntstukken vanaf de Frankische koningen, allerhande antiquiteiten en curiosa, 250 gehandtekende brieven van prinsen, koningen en vele documenten uit het Napoleon tijdperk. Regnaut kon evenwel militaire knopen verwerven zonder daarbij op het slagveld van Waterloo rond te lopen (!) Waagde Pyat zich bewust aan een suggestie van lijkenroof op het slagveld door Regnaut, om aandacht te trekken voor zijn kleurrijk artikel? Waarschijnlijk wel, en hij slaagde daarin misschien wel beter dan de meer wetenschappelijke Saint-Genois. Als promotie voor Gent kan het artikel alvast bezoekers opgeleverd hebben.

- 9 Nabuchodonosor of Nebukadnezar I (1145-1114 v.Chr.) was de vierde koning van de Midden Babylonische periode.
- 10 Louis-Philippe (1773-1850) was schoonvader van Leopold I en Franse koning ten tijde van Felix Pyat.
- 11 Het gaat om de koning (Jérôme Bonaparte) van Westfalen, Louis XVIII, tsaar Alexander I, Willem I en ook nog de latere Willem II.

Maak reclame voor GT!

*Ghendtsche Tydinghen is veel te weinig bekend.
Zelfs mensen die zich bijzonder interesseren aan onze
stad weten dikwijls niet dat dit tijdschrift bestaat...
En nochtans: voor wie een woordje wil meepraten over
de Gentse geschiedenis is GT een absolute must.*

Mond tot mond reclame is de beste publiciteit!